

Sygn. akt I ACa 1251/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 20 lutego 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący SSA Bogdan Świerczakowski (spr.)

Sędziowie SA Marzanna Góral

SO (del.) Marta Szerel

Protokolant st. sekr. sąd. Aneta Walkowska

po rozpoznaniu w dniu 20 lutego 2015 r. w Warszawie

na rozprawie

z powództwa (...) spółki akcyjnej w W.

przeciwko J. B.

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 7 maja 2014 r. sygn. akt XVI GC 70/12

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Warszawie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt I ACa 1251/14

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 7 maja 2014 r. Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo (...) S.A. w W. przeciwko J. B. o zapłatę i orzekł o kosztach uwzględniając wynik sprawy.

Podstawa faktyczna wyroku jest następująca.

W dniu 8 marca 2010 r. powód zawarł z (...) S.A. w P. umowę faktoringu, której przedmiotem było nabywanie przez powoda od zbywcy wierzytelności pieniężnych z tytułu sprzedaży towarów lub świadczenia usług, należnych od dłużników wymienionych na liście odbiorców i stanowiącej załącznik do umowy.

Zgodnie z § 3 ust. 2 Ogólnych Warunków Faktoringu nabycie wierzytelności przez faktora następowało z chwilą powstania wierzytelności. Pismami z 21 kwietnia 2010 r. oraz 4 czerwca 2010 r. pozwany został powiadomiony o zawarciu przez powoda i (...) umowy faktoringu z dnia 8 marca 2010 r. Na mocy wskazanej umowy faktoringu powód nabył wierzytelność należną (...) od J. B., wynikającą z faktury VAT nr (...) z dnia 31 sierpnia 2011 r. w kwocie 301.812,48 zł.

30 czerwca 2011 r. Biuro Ochrony (...) sp. z o.o. w P. obciążył (...) S.A. w P. fakturą VAT nr (...) na kwotę 1.813.841,64 zł.

W dniu 19 sierpnia 2011 r. J. B. zawarł z Biurem Ochrony (...) umowę cesji, na podstawie której nabył wierzytelność w kwocie 302.000 zł, przysługującą tej spółce wobec (...) z tytułu faktury VAT nr (...).

W dniu 19 października 2011 r. J. B. zawarł z Biurem Ochrony (...) kolejną umowę cesji, na podstawie której nabył wierzytelność tej spółki wobec (...) w kwocie 655.000 zł z tytułu faktury VAT nr (...).

Pismami z dnia 2 listopada 2011 r., 14 listopada 2011 r. oraz 20 grudnia 2011 r. powód wezwał pozwanego do zapłaty łącznej kwoty 602.562,24 zł, w tym kwoty dochodzonej w niniejszym postępowaniu z faktury nr (...) w kwocie 301.812,48 zł.

Pismem z dnia 23 grudnia 2011 r. pozwany złożył oświadczenie o potrąceniu wierzytelności w kwocie 301.812,48 zł z wyższą wierzytelnością, którą nabył na podstawie umowy cesji.

Powyższe ustalenia Sąd poczynił na podstawie dowodów z dokumentów oraz zeznań świadka K. K. - w odniesieniu do ogólnego opisu mechanizmu wzajemnych rozliczeń transakcji dokonywanych przez spółki (...) S.A. w P. oraz Biuro Ochrony (...) Sp. z o.o. w P.. Odnośnie kwestii związanych z powstaniem wierzytelności (...) wobec Biura Ochrony (...), wynikającej z faktury VAT z dnia 30 czerwca 2011 r. oraz jej nabyciem przez J. B. na podstawie umów cesji z dnia 19 sierpnia 2011 r. oraz 19 października 2011 r., Sąd stwierdził, że świadek ten „nie był w stanie podać szczegółów dotyczących współpracy powyższych spółek z pozwanym.”

Oddalenie wniosków dowodowych zgłoszonych w pozwie Sąd uzasadnił stwierdzeniem, że nie dotyczyły okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy w rozumieniu art. 227 k.p.c.

Ocenę prawną roszczenia Sąd rozpoczął od analizy instytucji faktoringu i cesji, po czym doszedł do wniosku, że powód jako faktor, nabył dochodzoną wierzytelność od faktoranta, tj. (...) S.A., na podstawie art. 509 § 1 k.c. Pozwany nie kwestionował zresztą istnienia tej wierzytelności, jej wysokości ani terminu wymagalności. Podnosił jedynie, iż powodowi nie przysługują wobec niego żadne roszczenia, bowiem doszło do skutecznego potrącenia wierzytelności z tytułu przedstawionej mu do zapłaty faktury z wierzytelnością, którą nabył na podstawie umowy cesji z dnia 19 sierpnia 2011 r.

Sąd Okręgowy uwzględnił powyższe stanowisko strony pozwanej i oddalił powództwo w następstwie stwierdzenia, że pozwany dokonał skutecznego potrącenia dochodzonej wierzytelności z własną, nabytą od (...) S.A. Zauważył przy tym, co następuje.

W świetle art. 513 § 1 k.c. dłużnikowi przysługują przeciwko nabywcy wierzytelności wszelkie zarzuty, które miał przeciwko zbywcy w chwili powzięcia wiadomości o przelewie. Zgodnie zaś z § 2 tego przepisu dłużnik może z przelanej wierzytelności potrącić wierzytelność, która mu przysługuje względem zbywcy, chociażby stała się wymagalna dopiero po otrzymaniu przez dłużnika zawiadomienia o przelewie. Nie dotyczy to jednak przypadku, gdy wierzytelność przysługująca względem zbywcy stała się wymagalna później niż wierzytelność będąca przedmiotem przelewu.

Z powyższego wynika możliwość wystąpienia przez dłużnika przeciwko nabywcy wierzytelności z zarzutem potrącenia wierzytelności, pomimo że z chwilą dokonania cesji odpadła jedna z podstawowych przesłanek potrącenia, którą jest tożsamość podmiotów potrącających wierzytelności. Możliwość potrącenia z przelewaną wierzytelnością dotyczy zatem wszystkich tych wierzytelności, które powstały na rzecz dłużnika w stosunku do zbywcy wierzytelności do chwili uzyskania wiadomości o cesji i które do tego momentu stały się potrącalne, czyli wymagalne i zaskarżalne. O dopuszczalności skutecznego zgłoszenia zarzutu potrącenia wierzytelności wobec jej zbywcy rozstrzyga chwila powzięcia przez dłużnika wiadomości o dokonany przelewie.

Powód dochodzi zapłaty należności wynikających z faktury VAT z dnia 31 sierpnia 2011 r., czyli wierzytelności powstałej po zawarciu umowy faktoringu przez powoda oraz faktoranta, (...) S.A. Przedmiotowa umowa faktoringu z

dnia 8 marca 2011 r. nie zawierała oznaczeń indywidualizujących wierzytelność dochodzoną niniejszym pozwem. W świetle powyższych rozważań, a także zgodnie z § 3 ust. 2 Ogólnych Warunków Faktoringu, skutek rozporządzający w postaci jej przeniesienia z majątku zbywcy do majątku powoda mógł zatem nastąpić dopiero z chwilą jej powstania. Za chwilę skutecznego powiadomienia dłużnika o dokonanym przelewie tej wierzytelności można uznać dopiero moment doręczenia J. B. faktury VAT nr (...) z dnia 31 sierpnia 2011 r. na kwotę 301.812,48 zł, zawierającej wzmiankę o konieczności zapłaty należności z jej tytułu na rzecz powoda (...) Polska, bowiem dopiero w tym momencie przedmiot przelewu został zindywidualizowany w sposób dostateczny i pewny.

Z przedstawionej przez pozwanego umowy cesji z dnia 19 sierpnia 2011 r. wynika, iż w tym dniu J. B. nabył wierzytelność wobec (...) S.A. w kwocie 302.000 zł. Przedmiotowa wierzytelność wynikała z faktury VAT nr (...), którą spółka Biuro Ochrony (...) obciążyła (...) S.A. w dniu 30 czerwca 2011 r. Termin płatności powyższej wierzytelności upływał w dniu 14 lipca 2011 r. (faktura k. 54). Wierzytelność dochodzona przez powoda w niniejszej sprawie wynika z faktury VAT nr (...) z dnia 31 sierpnia 2011 r., zaś data jej wymagalności została oznaczona na dzień 30 października 2011 r. (faktura k. 28).

Jak zostało wskazane powyżej, skuteczne zawiadomienie pozwanego o objęciu wierzytelności dochodzonej niniejszym pozwem postanowieniami umowy faktoringu nie mogło nastąpić przed doręczeniem mu faktury VAT z dnia 31 sierpnia 2011 r. Tym samym w tym dniu J. B. dysponował już wymagalną wierzytelnością wzajemną wobec faktoranta powoda. Strona pozwana mogła zatem skutecznie potrącić wierzytelność w kwocie 302.000 zł, przysługującą jej od faktoranta (...) S.A., a wynikającą z umowy cesji z dnia 19 sierpnia 2011 r., z dochodzoną przez stronę powodową wierzytelnością w kwocie 301.812,48 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 31 października 2011 r. Wskutek dokonanego potrącenia wierzytelność powoda wygasła, zgodnie z art. 498 § 2 k.c.

Odnosząc się do twierdzenia powoda, że umowa cesji której stroną był pozwany miała charakter pozorny i została zawarta wyłącznie w celu poszkodowania go jako wierzyciela Sąd stwierdził, że przepisy kodeksu cywilnego o potrąceniu nie zawierają wymagania, aby wierzytelności przedstawione do potrącenia były niewątpliwe co do swego istnienia i łatwe do udowodnienia. Także spór między stronami co do istnienia wierzytelności przedstawionej do potrącenia lub jej rozmiarów nie wyłącza dopuszczalności potrącenia. Na podstawie analizy zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego Sąd Okręgowy nie znalazł podstaw do kwestionowania prawdziwości umowy cesji, zawartej w dniu 19 sierpnia 2011 r. przez J. B. oraz spółkę Biuro Ochrony (...), ani też samej faktury VAT nr (...) z dnia 30 czerwca 2011 r. Sąd ten stwierdził, iż w niniejszej sprawie powód ograniczył się do przedstawienia swojej oceny kwestionowanej umowy cesji z dnia 19 sierpnia 2011 r. jako czynności pozornej, nie przedstawił jednak żadnych dowodów, które by w sposób jasny i przekonujący wykazały, iż w tym dniu nie doszło do faktycznego nabycia przez pozwanego J. B. wierzytelności wobec (...) w wysokości 302.000 zł. O pozornym charakterze tej umowy nie może świadczyć wyłącznie wewnętrzne przekonanie wierzyciela o zamiarze działania przez strony ją zawierające na jego szkodę, zaś samo nieskonkretyzowane twierdzenie powoda nie uzasadniało w niniejszej sprawie przyjęcia zaistnienia takiej sytuacji. Obowiązek przedstawienia dowodów w postępowaniu cywilnym spoczywa na stronach (art. 3 k.p.c.), a ciężar udowodnienia faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 227 k.p.c.) spoczywa na stronie, która z faktów tych wywodzi skutki prawne. Powód nie sprostował obowiązkowi dowodowemu.

Powód wniósł apelację, skarżąc wyrok w całości. Zarzucił naruszenie prawa procesowego: art. 227 k.p.c. i art. 217 k.p.c. przez pominięcie dowodów z zeznań świadków i pominięcie wniosku dowodowego zgłoszonego w trybie art. 248 k.p.c., a także art. 233 k.p.c., 235 § 1 k.p.c., 316 § 1 k.p.c., 328 § 2 k.p.c. i 326 § 1 k.p.c., jak również naruszenie prawa materialnego: art. 498 k.c., art. 513 k.c. i art. 6 k.c.

Powód wniósł o zmianę wyroku i uwzględnienie powództwa, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, w obu przypadkach z zasądzeniem od pozwanego kosztów.

Pozwany wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ma uzasadnione podstawy.

Zarówno z twierdzeń pozwu jak i ze zgłoszonych w nim wniosków dowodowych wynika, że przed procesem powstanie dochodzonej wierzytelności nie było między stronami sporne. Takie jest też stanowisko pozwanego. Okolicznością sporną była kwestia skuteczności oświadczenia o potrąceniu jakie złożył pozwany i to właśnie miało być rozstrzygnięte przez Sąd, z wykorzystaniem zaferowanego materiału dowodowego. Powód przede wszystkim twierdził, że „wierzytelność wzajemna rzekomo przysługująca Pozwanemu nie istnieje i nigdy nie powstała” (k.4).

Sąd Okręgowy odwołując się do dwóch judykatów ocenił, że wierzytelności przedstawione do potrącenia mogą być wątpliwe a spór co do ich istnienia lub rozmiarów nie wyłącza możliwości potrącenia. Prawdziwość tej tezy nie budzi najmniejszych wątpliwości, co jednak nie oznacza, że powód nie może kwestionować skuteczności potrącenia, na przykład opierając swoje racje na twierdzeniu, że wierzytelność pozwanego w ogóle nie powstała (bez względu na przyczynę). W wyroku Sądu Najwyższego z 11 września 1987 r., I CR 184/87 (LEX nr 8839), nota bene powołanym przez Sąd Okręgowy dla uzasadnienia wspomnianej tezy, sąd I instancji także uchylił się od merytorycznego rozpoznania zarzutu potrącenia, z tym tylko, że odmiennie niż w tej sprawie, zarzut uznał za nieskuteczny i powództwo uwzględnił. Także w drugiej sprawie przywołanej w motywach wyroku (wyrok SN z 29 sierpnia 1970 r., I PR 297/69, LEX nr 6785), doszło do nierozpoznania merytorycznego zarzutu potrącenia, co doprowadziło do uwzględnienia rewizji pozwanego. Zatem orzeczenia wskazane przez Sąd Okręgowy na poparcie stanowiska odmawiającego merytorycznej oceny skuteczności oświadczenia o potrąceniu (k.45) w istocie przemawiają przeciwko zaskarżonemu rozstrzygnięciu. Sąd ustalając skuteczność oświadczenia o potrąceniu, musi m.in. zbadać, czy przedstawiona do potrącenia wierzytelność istniała w zgłoszonym rozmiarze (por. np. wyroki Sądu Najwyższego: z 25 czerwca 1997 r., III CKN 116/97, OSNC 1997/11/184; z 6 października 2006 r., V CSK 198/06; z 14 listopada 2006 r., II CSK 192/06).

Sąd Okręgowy oddalił wnioski o przesłuchanie świadków (za wyjątkiem jednego) i pozostawił nierozpoznany wniosek złożony w trybie art. 248 k.p.c., by następnie stwierdzić w uzasadnieniu wyroku, że powód nie sprostował obowiązkowi dowodzenia swych racji, co jest oczywistą niekonsekwencją i błędnym zastosowaniem art. 6 k.c.

Świadek K. K. w najważniejszych kwestiach zasłaniał się niepamięcią, co musi dziwić, jeśli się zważy na stanowisko jakie zajmował on w obu spółkach (był zarówno prezesem (...) S.A. jak i jej spółki córki – Biuro Ochrony (...) sp. z o.o.). Nie potrafił podać żadnych szczegółów transakcji, która miała według pozwanego być źródłem wierzytelności objętej następnie w części cesją, i to mimo bardzo znacznego jej rozmiaru. Należy w tym miejscu przypomnieć, że chodziło o sprzedaż piasku za kwotę 1.813.841,64 zł, co (według pozwanego) oznaczałoby, że przedmiotem transakcji było aż 60.500 ton piasku. Świadek wyjaśnił, że piasek kupowało Biuro Ochrony (...) sp. z o.o. by następnie sprzedawać spółce (...). Z jego zeznań nie wynika wszakże, w jakim celu spółka ta w ogóle kupowała piasek ani tym bardziej, do czego potrzebne były spółce tak duże jego ilości. Przedstawione uwagi, dotyczące przeprowadzonego dowodu, wybranego przez Sąd dowolnie spośród zaferowanych w pozwie, mają na celu wykazanie, że pominięcie innych dowodów dokonano się z naruszeniem wskazanych w apelacji, art. 227 k.p.c., art. 217 k.p.c. i art. 248 k.p.c. Należy dodać, że pełnomocnik powoda zgłosił zastrzeżenie do protokołu odnośnie oddalenia wniosków o przesłuchanie świadków, a co do wniosku o zobowiązanie do złożenia dokumentów, art. 162 k.p.c. nie ma zastosowania, gdyż Sąd wniosku tego nie rozpoznał. Może więc powód w postępowaniu apelacyjnym wytykać Sądowi Okręgowemu błędy w procedowaniu w zakresie postępowania dowodowego.

Niewyjaśnienie przyczyn pominięcia dowodu narusza art. 328 § 2 k.p.c., podobnie jak lakoniczne wyjaśnienie przyczyn oddalenia wniosków dowodowych. Sąd naruszył także art. 326 § 1 k.p.c. dwukrotnie, łącznie aż na okres czterech tygodni odraczając ogłoszenie wyroku po zamknięciu rozprawy.

Ocena zasadności zarzutu naruszenia art. 498 k.c. byłaby przedwczesna przed prawidłowym skonstruowaniem podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, co nie może się odbyć bez przeprowadzenia rzetelnego postępowania dowodowego.

Zarzut naruszenia art. 513 k.c. jest niezasadny. Sąd Apelacyjny podziela stanowisko wyrażone na ten temat przez Sąd I instancji. Zawiadomienie o przelewie powinno się odnosić do konkretnej wierzytelności, a więc w tym przypadku do wierzytelności objętej fakturą VAT nr (...) z 31 sierpnia 2011 r. Zawiadomienie zawarcia umowy faktoringu nie jest wystarczające (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2003 r., V CKN 218/01, OSNC 2004/7-8/118 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 30 grudnia 2008 r., I ACa 927/08, LEX nr 518106).

Oświadczenie złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów jest nieważne (art. 83 § 1 k.c.). Jeśli zatem - jak twierdzi i usiłuje udowodnić powód - okazałoby się pozorną umową sprzedaży pisaku pomiędzy spółkami Biuro Ochrony środowiska i Recyclinic, to taka konstatacja wprost rzutowałaby na skuteczność bądź ważność przelewu na rzecz pozwanego wierzytelności opisanych w podstawie faktycznej rozstrzygnięcia i w konsekwencji oznaczałoby, że do skutecznego potrącenia ze strony pozwanego nie doszło, co wobec niekwestionowania nabycia dochodzonej wierzytelności przez powoda, prowadziłoby do uwzględnienia powództwa. Owa zależność obrazuje znaczenie okoliczności pominiętych przez Sąd I instancji i prowadzi do wniosku, że Sąd ten, odmawiając powodowi zbadania jego zarzutów pod adresem czynności prawnych na które powołał się pozwany składając oświadczenie o potrąceniu, dopuścił się nierozpoznania istoty sprawy (por. też wyrok Sądu Najwyższego z 29 września 2010 r., V CSK 43/10, LEX nr 677907).

Ponownie rozpoznając sprawę Sąd I instancji przeprowadzi dowody których nie uwzględnił (z uwzględnieniem faktu, że we wnioskach dowodowych powinna widnieć data 19 sierpnia 2011 r. a nie 19 października 2011 r., która nie koresponduje z zamieszczonym tam opisem umowy cesji) i rozpozna wniosek zgłoszony w trybie art. 248 k.p.c., a następnie dokona ustaleń faktycznych odnośnie okoliczności towarzyszących wystawieniu faktury VAT opiewającej na kwotę 1.813.841,64 zł (k.54), w szczególności, czy dokumentowała rzeczywistą transakcję, czy też została wystawiona dla udokumentowania niezaistniałej czynności prawnej i dokona jej oceny, mając na uwadze m.in. przesłanki z art. 83 § 1 k.c. O ile okazałoby się, że jednak nie doszło do sprzedaży objętej fakturą nr (...), to będzie to bezpośrednio rzutowało na ocenę prawną umowy cesji z dnia 19 sierpnia 2011 r. (k.51-52), na podstawie której pozwany złożył następnie kwestionowane oświadczenie o potrąceniu.

Z przedstawionych względów Sąd Apelacyjny orzekł jak w wyroku na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c.